

ARKEOLOGISK EFTERUNDERSÖKNING

Boplats vid

BOLMSÖ 2:2

RAÄ 207

Bolmsö socken
Ljungby kommun
Kronobergs län

Michel Guinard
Maria Brynielsson

SMÅLANDS MUSEUM
RAPPORT 2003:21

ARKEOLOGISK EFTERUNDERSÖKNING

Boplats vid

BOLMSÖ 2:2

RAÄ 207

Bolmsö socken
Ljungby kommun
Kronobergs län

Michel Guinard
Maria Brynielsson

SMÅLANDS MUSEUM
RAPPORT 2003:21

© 2003 SMÅLANDS MUSEUM
VÄXJÖ 2003
ISSN1403-2902
PRODUKTION OCH DISTRIBUTION:
Smålands museum, Box 102, 351 04 Växjö
ALLMÄNT KARTMATERIAL: Medgivande 507-98-29

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	s.3
TOPOGRAFI OCH GEOLOGI	s.3
FORNLÄMNINGSMILJÖ	s.5
METODER OCH MÅLSÄTTNINGAR	s.6
Målsättningar	s.6
Undersökningsmetodik	s.6
Provtagning	s.6
UNDERSÖKNINGSRESULTAT	s.6
Husområdet	s.7
Järnframställning	s.7
Gropen, A119	s.8
¹⁴ C- datering och vedartsanalys	s.9
TOLKNING OCH DISKUSSION	s.9
SAMMANFATTNING	s.10
REFERENSER	s.11
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	s.12

BILAGOR

1. Anläggningslista
2. Fyndlista.
3. Fullständig tabell över resultatet från vedartsanalysen.
4. Efterundersökningsområdet
5. Troliga långhus

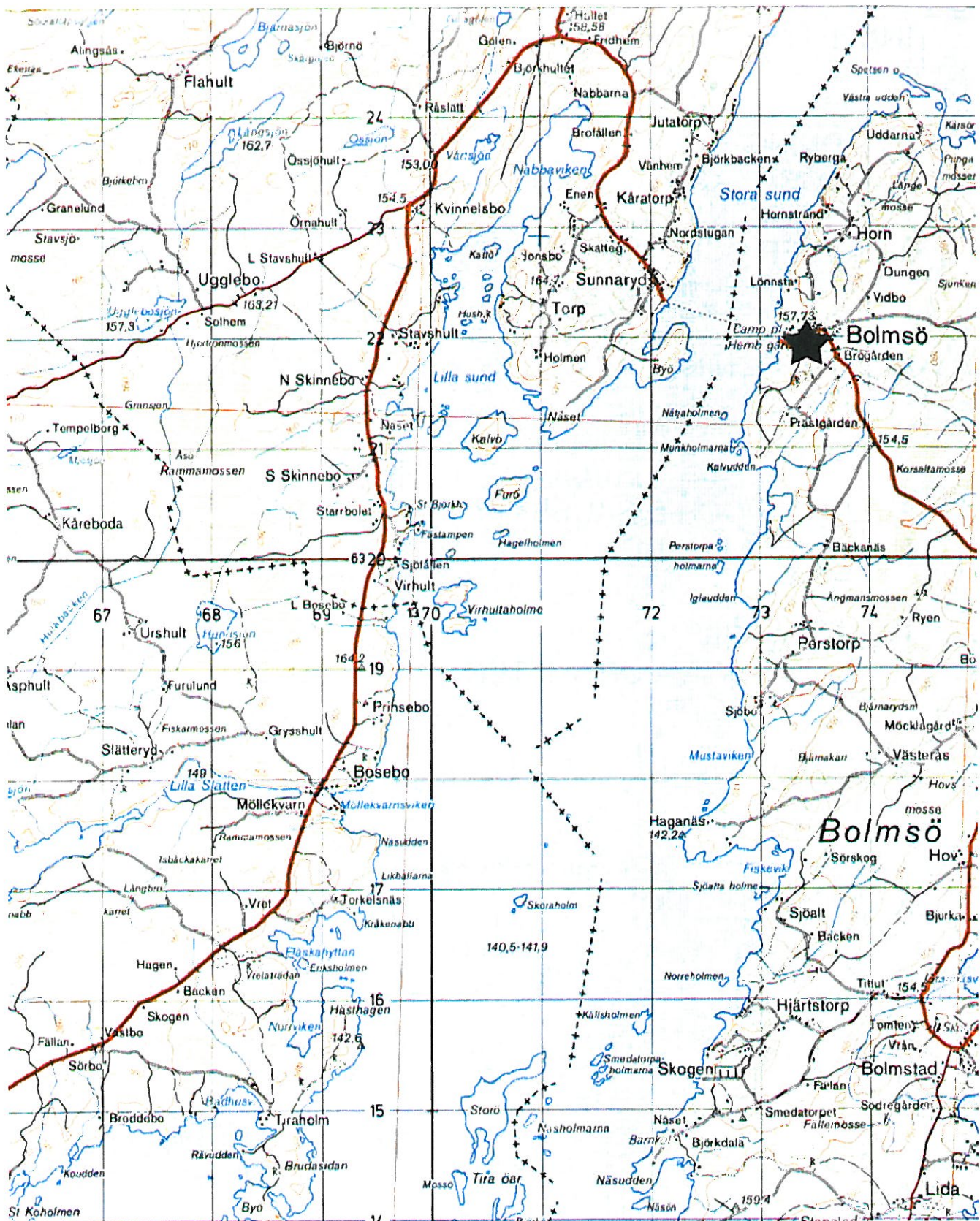

Fig.1. Utdrag ur topografiska kartans blad 5d SV. Undersökningsplatsen är markerad med en stjärna. Skala 1:50 000.

INLEDNING

I juni 2001 utförde Smålands museum en arkeologisk efterundersökning vid Bolmsö kyrka, belägen på den norra delen av Bolmsö. Undersökningen föregicks av schaktningsarbeten för iordningsställande av parkeringsplats utanför församlingshemmet vid Bolmsö kyrka. Sedan tidigare har Smålands museum undersökt murrester från den gamla medeltida kyrkan på Bolmsö. Denna fanns troligen på 1200-talet (Hansson 1994). Vid schaktningen framkom ett flertal anläggningar vilket gjorde att kyrkan kontaktade Smålands museum. Vid besiktning av platsen konstaterades att det inom den avschaktade ytan fanns anläggningar av olika karaktär och sannolikt med olika datering. Flertalet anläggningar bedömdes vara av förhistorisk karaktär. Efter samråd med Länsstyrelsen avbröts schaktningsarbetet och en begränsad arkeologisk insats gjordes på platsen. Ytan rensades och en del av anläggningarna undersöktes. Ett fåtal fynd av slagg, ugnsväggsfragment och bränd lera tillvaratogs. Slaggen har undersökts av Lars-Erik Englund vid GAL (Geoarkeologiskt Laboratorium) i Uppsala.

Då omfattningen av lämningarna stod klar bedömdes en noggrannare undersökning av ytan vara motiverad. Undersökningsområdet omfattar ca 9 x 45 m och är beläget på krönet av ett höjdparti strax söder om den väg som går i öst-västlig riktning förbi Bolmsö kyrka. Avståndet till kyrkan är ca 30 meter. Anläggningarna och fynden pekar på att den uppschaktade ytan representerar en del av en boplatssyta och möjligen även en järnframställningsplats.

TOPOGRAFI OCH GEOLOGI

Bolmsö är en ca 17 kilometer lång och 4,5 kilometer bred, eller ca 75 km² stor ö i sjön Bolmen. Sjöns yta ligger på ca 141 m ö h. Som en följd av inlandsisens avsmältning har sjön haft en annan utbredning än dagens, den s.k. Fornbolmen. Den olikformiga landhöjningen, som var en effekt av isens större tyngd och längre inverkan i norr, gjorde att de större sjöarnas utbredning i Smålands inland kom att påverkas. Ett resultat av avsmältningen är att landet ”tippat” mot söder, något som påverkat strandlinjerna. I norr har vattnet sjunkit undan och frilagt markyta, medan vattenståndet i söder stigit. Detta har i första hand påverkat förståelsen för stenåldersboplatserna runt Bolmen och på Bolmsö (Kihlstedt 2000:2-3).

Ön är centralt belägen i Finnveden i den nordvästra delen av Småland. Bolmsö har en nord-sydlig sträckning och ligger betydligt närmare sjöns östra än västra strand. Berggrunden består av gnejser och jordmånen består huvudsakligen av morän som ställvis är sandig och blockfattig. Även isälvsavlagringar och våt/myrmarker förekommer. Ön sluttar svagt åt väster, vilket medför att våt/myrmarkerna är koncentrerade till öns västsida (Hansson 2000:130).

Undersökningsområdet är beläget ca 155 m ö h på sandig, ställvis grusig mark. Området ligger på en höjdrygg som västerut sluttar ner mot sjön Bolmen, ca 300 meter bort. Jordmånen inom undersökningsytan bestod av lätt grusig sand. Andelen naturligt förekommande sten är mycket liten.

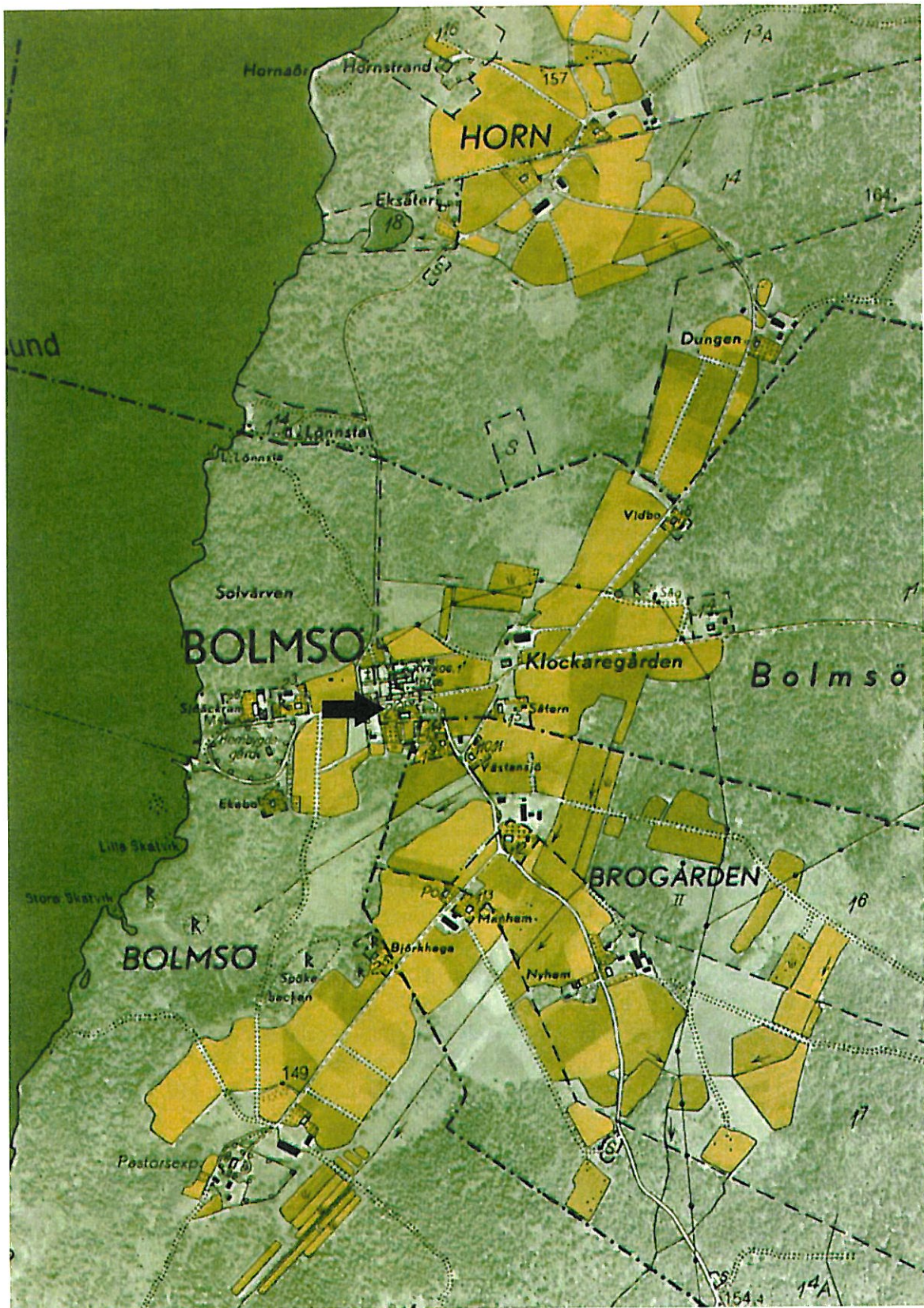

Fig.2. Utdrag ur ekonomiska kartans blad 5D 4e Bolmsö. Undersökningsplatsen är markerad med en pil.
Skala 1:10 000.

FORNLÄMNINGSMILJÖ

Bolmsö är rik på fornlämningar från i första hand yngre järnåldern. Enligt den gamla inventeringen från 1952 finns det ca 530 fornlämningar på ön. Den största delen av dessa utgörs av gravar på gravfält. Av dessa är övervägande delen högar, och resterande gravar består av runda stensättningar, resta stenar och treuddar. Majoriteten av gravarna finns på öns östra sida med undantag för en koncentration på den nordvästra delen av ön, i området kring Bolmsö kyrka. Stränderna runt Bolmen är rik på både boplatser och lösfynd från stenåldern. Bolmen har erbjudit flera attraktiva boplatslägen under denna tid. Endast ett fåtal av dem är undersökta, bl.a. annat vid Gettersö på södra Bolmen, där en gropkeramisk boplatz med ett rikt fyndmaterial framkom (Lidén 1943:232-243).

De tidigaste indikationerna på mänskliga aktiviteter på Bolmsö finns från mesolitikum. Dessa består av fynd från två platser på öns östra sida, vid Hov och Sunnerö (Lidén 1943:236; Taffinder 1982:58). Dessutom finns ett lösfynd, en yxa av Lihultstyp från Hov. Från den efterföljande bondestenåldern finns lösfynd av både tunn- och tjockknackiga yxor. Två tunnackiga yxor är påträffade nära Bolmsö kyrka. Dessa fynd tycks inte peka på någon varaktigare bosättning på ön. De tidigaste indikationerna på mer permanent vistelse på Bolmsö finns i form av senneolitiska hållkistor (Hansson 1999:22-26). Hållkistorna finns på den östra sidan av ön, tre i norr och en i söder. Dessutom finns indikationer på ytterligare ett par hållkistor, en längst i norr och en på den västra sidan av ön. Av dessa har tre undersökts på 1870-talet av kyrkoherde L F Palmgren (Palmgren 1880:245-248). Tre senneolitiska lösfynd är kända, samtliga från den östra sidan. Dessa utgörs av tre flintdolkar och två skäror. I två fall är dolk och skära upphittade på samma plats, något som tyder på att det rör sig om depåfynd. Möjligen indikerar fynden möjliga senneolitiska boplatslägen.

Från och med bronsåldern börjar antalet fornlämningar på Bolmsö att öka. Cirka tio bronsåldersrösen finns registrerade. Det är dock under järnåldern som Bolmsö tycks få en större betydelse. Majoriteten av de registrerade anläggningarna på ön kommer från denna tid, ca 500 stycken. Av dessa har 85 stycken undersökts, dels på 1870-talet av Palmgren och dels på 1910-talet av konduktör F J Eneström. Fyndmaterialet pekar på en huvudsaklig bosättning under yngre järnålder, företrädesvis under vikingatid (Hansson 2000:130). Till skillnad från övriga yngre järnåldersgravar i Finnveden finns det på Bolmsö åtminstone en grav med fynd av ädelmetall. Graven, 8 meter i diameter och 1,5 meter hög, låg på gravfältet vid Håringe/Skeda på nordöstra Bolmsö. Den innehöll ett flertal smycken, bronsringar, 23 bronspärlor, två pärlor av bergkristall, en ornamenterad spiralvriden guldten, två guldgubbar, en filigranprydd guldring, en stor eneggad metallkniv, hängprydnader, glaspärlor och ringar av guld med röda stenar (Artelius & Streiffert 1980:34; Hansson 1999:49). Graven är daterad till vendeltid men fyndet av en guldgubbe i en grav är mycket ovanligt, möjligen det enda i sitt slag i Norden. Guldgubbar hittas nästan uteslutande i boplatzkontexter vilket pekar mot att den tappat sitt ursprungliga innehåll och betydelse. Troligen har den återanvänts under en senare del av yngre järnåldern (Hansson 2000:132).

Det finns även ett flertal vapengravar bland de undersökta gravarna på Bolmsö. Majoriteten av dessa är undersökta på gravfältet vid Håringe/Skeda. Av totalt 49 undersökta gravar på gravfältet innehåller tio av dem vapen eller hästutrustning. I Skeda finns även en storhög, den sk. Kungshögen, vilken är 20 meter i diameter och 3 meter hög. Längre söderut, i Bolmstad, finns en 21 meter lång skeppssättning. Denna typ av fornlämningar är ovanliga i Finnveden och är sannolikt en grav för någon form av lokal makthavare. Sammantaget tycks Bolmsö ha haft betydelse som centralort och regionalt centrum under yngre järnålder. Tidigare har dock

inga järnåldersboplatser varit kända på Bolmsö. I detta sammanhang är boplatssfonden vid Bolmsö kyrka intressanta men inte särskilt överraskande.

METODER OCH MÅLSÄTTNINGAR

Målsättningar

Den undersökta fornlämningen vid Bolmsö 2:2 var tidigare inte känd utan framkom vid schaktningsarbete för en ny parkeringsplats vid Bolmsö kyrka. Bolmsö är mycket rik på fornlämningar framförallt från yngre järnålder. Inga boplatzlämningar har dock tidigare undersökts på ön. Den begränsade undersökningsytan gav inga större möjligheter att få grepp om boplatstens omfattning eller struktur. En viktig målsättning var att utröna vilka olika tidsskikt som fanns representerade inom ytan. Större delen av anläggningarna undersöktes och kolprover insamlades för analys. En del av anläggningarna pekade mot att platsen använts vid järnframställning.

Undersökningsmetodik

Eftersom undersökningsytan redan var avschaktad inleddes undersökningen med en besiktning av ytan. Ytan omfattade cirka 315 m² och sträckte sig i öst-västlig riktning. Undersökningsytan rensades grovt och anläggningarna mättes in digitalt. Därefter undersöktes och ritades anläggningarna i skala 1:20. Anläggningarna snittades i profil. Bara de anläggningar som innehöll fynd totalgrävdes. En anläggning, A119, undersöktes genom att ett schakt rutgrävdes i skikt om 10 cm. Rutornas storlek var 1 x 1 m. Kolprov och makroprov samlades in från lämpliga anläggningar.

Provtagning

Sammanlagt togs sex kolprover och två prover för makrofossil. Kolproverna har daterats vid Ångströmlaboratoriet i Uppsala. Syftet med dateringarna var att se om det fanns kronologiska skillnader mellan östra och västra ytan, samt vilket tidsmässigt förhållande den stora gropen/nedgrävningen A119 hade till övriga anläggningar. Dateringarna är kalibrerade enligt Stuvier et al (1998); OxCal v3.5 Bronk Ramsey (2000).

UNDERSÖKNINGSRESULTAT

Sammanlagt dokumenterades 114 anläggningar varav 83 stolphål, 13 gropar/nedgrävningar samt en större nedgrävning (A119). Tyvärr framkom inga härdar vid undersökningen. Under fältarbetet kunde skönjas, trots den begränsade undersökningsytan, en tydlig skillnad i anläggningstäthet och typ inom ytan. I den västra delen av schaktet framkom ett stort antal stolp- och pinn/störhål och ett mindre antal gropar/nedgrävningar. Antalet stolphål inom ytan pekar på att här varit ett intensivt utnyttjat boplatsoområde. I fält kunde dock inga huskonstruktioner upptäckas. Under efterbearbetningen har vägglinjer och takbärande stolpar till hus kunnat identifieras. Konstruktionerna är mycket osäkra eftersom inte hela husen påverkats av schaktningsarbetet. Fortsättningen på husområdet finns söder om schaktet, under gräsmattan som tillhör församlingshemmet.

Den östra delen av ytan innehöll betydligt färre anläggningar. Anläggningarna var även av en annan karaktär. Andelen gropar/nedgrävningar var här större. Flera anläggningar innehöll fynd av bränd lera, slagg och ugnfragment. Troligen har detta område utnyttjats vid järnframställning. Även här fortsätter troligen aktivitetsytan i söder.

Mellan de två ytorna framkom en stor grop/nedgrävning (A119). Gropen var ca 6 m i diameter, ca 60 cm djup och innehöll slagg, bränd lera, brända ben, järn och ett bryne av sandsten. Anläggningen kan kopplas till järnframställningsytan i östra delen av schaktet.

Husområdet

Ur den stolphålstäta västra ytan har inga säkra hus kunnat identifieras. Emellertid finns ett antal kraftiga stenskodda stolphål inom en begränsad yta. Med största sannolikhet tillhör dessa ett, eller troligare flera långhus från olika faser av bebyggelsen (se bilaga 5). Några stolphål går att kombinera i storlek och typ av fyllning. Diametern på de stenskodda stolphålen varierar mellan 0,20-0,45 m och djupet mellan 0,12-0,33 m. Ytan innehåller även vad som tycks vara delar av en eller flera vägglinjer. Vägglinjerna överensstämmer inte med de takbärande stolparna men de tillhör troligen en eller flera konstruktioner. Ett par av de stenskodda stolphålen överlappar varandra. Troligen är detta spår av omstolpningar. I ett stolphål (A51) togs makroprov. Provet innehöll 19 brända sädeskorn. Ett av sädeskornen daterades till vendeltid (se fig.3).

En koncentration av stenskodda stolphål kan möjligen tillhöra ett hus som är orienterat i nord-sydlig riktning. Stolphålen bildar tre stolpar med ett avstånd från norr räknat om 2,0 m och 1,20 m i den västra raden och i den östra 2,10 m och 1,3 m. Bockbredden är mellan 2,73 och 2,60 m. Endast takbärande stolphål ingår i konstruktionen. Huset fortsätter i söder.

Inom ytan framkom även ett antal mer diffusa anläggningar, både gropar och stolphål. Anläggningarna var mer otydliga än övriga. Fyllningen i dessa var gråbrungrå humös sand. Inga fynd framkom i någon av anläggningarna. Anläggningarna kan möjligen kopplas till aktiviteter under neolitikum, detta med tanke på lösfynd av tunnackiga yxor i undersökningsområdets absoluta närhet. Jordmånen och läget för den undersökta ytan är idealiska för en neolitisk boplats.

Järnframställning

I den östra ytan framkom sju gropar/nedgrävningar, med fynd av ugnfragment och slagg, och åtta stolphål (se bilaga 4). Groparna var 40-80 cm i diameter och 10-50 cm djupa. Stolphålets diameter varierar mellan 24 -56 cm och djupet mellan 12 -24 cm. Ingen av anläggningarna kan med säkerhet kopplas till järnframställning. Troligen rör det sig om avfallsgropar eller bottnar till blästugnar inom ett område för järnframställning.

Resterna av järnframställning som framkom vid undersökningen var från s.k. blästugnar. I detta fall blästugnar med underliggande slagguppsamlingsutrymme. I blästugnar framställs det smidbara järnet direkt ur malmen. Detta, själva reduktionen från malm till lupp, kallas primärfasen. Järnet som framställs är mycket slaggrigt och oanvändbart (Englund 2002:5-6, Wranning 1997:13-18). Vid undersökningar av blästugnar är det ofta just slagg och ugnsväggsfragment som framkommer. Föremålsfynd från produktionen är ovanliga. Flera av slaggen som framkom vid efterundersökningen hade intryck av kvistar.

Blästugnar kan vara av olika typ. I princip kan de delas upp i ugnar med eller utan slaggtappningsränna. Ugnar med slaggtappningsränna har en underliggande grop fylld med kvistar som slaggen runnit ner emellan. Luppen har bildats i anslutning till blästöppningen. Ugnsväggarna har bestått av lera som armerats med kvistar. Ugnar utan slaggtappningsränna är inte försedda med slaggtappningsgrop, utan bottenkålla och övrig slagg har fått lyftas upp efter varje körning. Väggarna på dessa ugnar är ofta klädda med lera och armerade med kvistar och dylikt (Englund 2002, Rubensson 2000:281-282). Ofta förekommer järnframställningsplatser på en torr väl-dränerad yta i anslutning till en potentiell fyndplats för

myrsmalm, sjösmalm eller rödjord (Rubensson 2000:271). I närområdet till undersökningsytan finns ett flertal myrmarker. Även den relativa närheten till Bolmen har säkert haft en betydelse. Under järnåldern ligger oftast järnframställningsplatserna i anslutning till den samtida bebyggelsen. I de fall produktionen gått utöver husbehov tenderar järnframställningsplatserna att ligga långt ifrån bebyggelsen. De aktuella lämningarna vid Bolmsö kyrka tycks härröra från en husbehovsproduktion. Anläggningarna fördelar sig på två områden. Möjligen kan man utläsa en produktionsyta för järnframställning i öst och en boplatsyta i väst.

Det vid GAL undersökta materialet, ca 3800 g fördelat på 27 fyndpåsar, kunde kopplas till metallurgisk verksamhet på platsen. Det största fragmentet bestod av ett lerfragment bestående av en grå – rödbränd tegelartad utsida, smält insida med vidhäftande slagg med fläckvis inneslutna metalliska järndroppar i rostiga magnetiska partier. Detta tolkas som ett ugnsväggsfragment från en blästugn. Fragmentet är inte en del av ett blästermunstycke men har troligen suttit mycket nära luftintaget. Det övriga analyserade materialet kommer från den stora gropen A 119 (se nedan). Även detta härrör från blästugnsverksamhet. Bland fynden finns ett flertal bitar reduktionsslagg samt delvis smält sten med vidhäftande slagg (Englund 2002:4). Inom den möjliga produktionsytan finns rester av flera komponenter som tillhör blästugnsverksamhet: uppsamlingsgropar för slagg tillhörande blästugnar, reduktionsslagg, smält sten som möjligen ingått som byggnadsdel eller magring till ugn samt ugnsväggsfragment.

På Bolmsö har sedan tidigare ett femtontal gravar med slagg påträffats (Hansson 1999 & 2000). Slagg i gravar har på andra platser tolkats som att den begravde varit involverad i järnhantering.

Gropen, A119

Anläggning 119 var en ca 6 x 6 m stor grop. Den ca 60 cm djupa gropens övre fyllning bestod av brun till svartbrun humös sand. Bottenlagret bestod av svartbrun humös sand med mycket kol och sot. I gropen framkom relativt rikligt med slagg och bränd lera. I övrigt hittades brända ben, järn och ett bryne. Gropen innehöll även skörbränd sten. Gropen undersöktes genom att ett schakt drogs igenom gropen. Schaktet grävdes i meterrutor i stick om 10 cm. Rutorna grävdes med skårslev men sållades inte. Gropens totala utsträckning är okänd eftersom den fortsätter under vägbanken i norr.

Totalt framkom 1 430 g slagg och 88,2 g bränd lera. Huvuddelen av fynden kom i de centrala delarna av gropen och avtog mot botten. Fyndtätheten var som störst i den del av gropen där det i botten fanns ett ca 10-15 cm tjockt lager som innehöll rikligt med kol och sot. Makroprov togs i bottenlagret i förhoppning om att påträffa ärtslaggar. Ärtslaggar är en sfärisk, något droppformad slaggkula som uppstår vid reningsprocessen av den slaggbemängda järnluppen som uppstår vid reducering. Ärtslaggen varierar i storlek mellan 2-6 mm. Eventuell förekomst av ärtslaggar visar på om järnframställningens andra fas, förädling, utförts på platsen. Makroprovet visade inga spår av ärtslaggar. Däremot framkom brända hasselnötsskal/skal från ekollon som ¹⁴C-daterades till vikingatid.

Gropens funktion är oklar. Det är dock den klart yngsta anläggningen inom undersökningsytan. Möjligen kan fyllningen i gropen tolkas som sekundärfyllning från järnframställningsområdet. Slaggen från fyllningen skiljer sig inte från det övriga slaggmaterialet. Dateringen av gropen visar ändå på mänsklig närvaro under vikingatid.

¹⁴C- datering och vedartsanalys

Kol från tio anläggningar skickades iväg för vedartsanalys. Kolprover från anläggningarna A5, A51, A74, A103, A106 och A119 daterades. Syftet med dateringarna var dels att datera bosättningen samt att kontrollera om anläggningarna i östra och västra delen av ytan var samtida eller om de var anlagda vid vitt skilda tillfällen. ¹⁴C-analyserna pekar på att platsen i huvudsak varit bebodd under vendeltid. Den centralt belägna gropen, A119, daterades till vikingatid.

¹⁴ C nr	Anl. nr	¹⁴ C ålder BP	Kal. 1 sigma	Kal. 2 sigma	Vedart
Ua-18448	5	1260+/-55	680 AD (62,9%) 820 AD 840 AD (5,3%) 860 AD	660 AD (95,4%) 890 AD	Ek
Ua-18449	51	1245+/-55	680 AD (58,9%) 830 AD 840 AD (9,3%) 870 AD	660 AD (95,4%) 900 AD	Sädeskorn
Ua-18450	74	1300+/-50	660 AD (43,6%) 730 AD 740 AD (24,6%) 780 AD	640 AD (95,4%) 870 AD	Björk
Ua-18451	103	1375+/-50	615 AD (68,2%) 690 AD	560 AD (95,4%) 780 AD	AI
Ua-18452	106	1470+/-50	540 AD (3,5%) 550 AD 560 AD (64,7%) 645 AD	430 AD (95,4%) 670 AD	Ek
Ua-18453	119	1075+/-50	890 AD (18,6%) 930 AD 950 AD (49,6%) 1020 AD	820 AD (1,0%) 850 AD 860 AD (94,4%) 1040 AD	Ekollon/hasselnotsskal

Fig.3. Tabell som visar dateringsresultatet. Dateringarna är kalibrerade enligt Stuvier et al (1998); OxCal v3.5 Bronk Ramsey (2000).

TOLKNING OCH DISKUSSION

Dateringarna, fynden och anläggningarna visar att platsen vid Bolmsö kyrka har varit bebodd från vendeltid till vikingatid. Tyngdpunkten tycks ligga i vendeltid. Den undersökta ytan kan delas in i två separata men samtida aktivitetsområden. I väster framkom ett stort antal stolphål och enstaka gropar/nedgrävningar. Denna yta tycks ha varit intensivt utnyttjad som boplatssområde. Träkol från stolphålen gav vendeltida dateringar. Inga säkra huskonstruktioner har kunnat identifieras vilket huvudsakligen beror på undersökningsområdets begränsade yta.

I öster framkom anläggningar som innehöll slagg och ugnfragment. Slaggen, ugnfragmenten och anläggningarna pekar mot att detta är rester från blästugnar. Dateringarna är i princip samtida med boplatssområdet, dvs. vendeltida. Centralt på ytan påträffades en ca 6 x 6 m stor, ej avgränsad grop. Gropen daterades till vikingatid och är den yngsta daterade anläggningen på platsen.

Den nu undersökta ytan är för begränsad för att några säkra slutsatser ska kunna dras om platsens betydelse och funktion. Flera saker pekar dock mot att platsen varit betydelsefull. I närområdet finns gravfält från yngre järnåldern där undersökta gravar visat sig innehålla mycket rika gravgåvor, bland annat en ornamenterad spiralvriden guldtän och guldgubbar. Bland undersökta gravar på Bolmsö finns även ett flertal vapengravar samt gravar där slagg finns med bland gravgåvorna.

Undersökningsytan innehöll ett boplatssområde med indikationer på att flera huskonstruktioner stått på platsen, samtida eller överlappande. I direkt anslutning till detta framkom en yta för järnframställning. Detta pekar mot en bosättning av viss dignitet. En annan indikation på platsens betydelse kan ditlokaliseringen av den medeltida kyrkan ses som.

SAMMANFATTNING

Smålands museum har genomfört en efterundersökning vid Bolmsö kyrka. Undersökningen föranleddes av schaktningsarbeten för en ny parkeringsplats utanför församlingshemmet. Arbetet skedde efter beslut av Länsstyrelsen (Dnr 220-3742-01).

Vid undersökningen av det ca 315 m² stora schaktet framkom en mängd anläggningar och begränsat med fynd. Fynden utgjordes till största delen av slagg, bränd lera samt brända ben. Av de 114 anläggningarna som framkom var 83 stolphål, 13 gropar/nedgrävningar samt en större grop. Inga säkra hus eller konstruktioner kunde urskiljas även om ett antal stolphål kunde passas ihop, detta pga. att området är för begränsat. Inom undersökningsområdet kunde dock två aktivitetsytor identifieras, ett boplatsoområde i väster och en yta för järnframställning i öster. Centralt på ytan undersöktes en större grop, ca 6 x 6 m i diameter, som innehöll slagg, ben och ett bryne.

Av de sex daterade anläggningarna placerade sig alla utom en i vendeltid. Undantaget var den större gropan som daterades till vikingatid. Sammantaget ger materialet en bild av en plats som utnyttjats framförallt i vendeltid med spår efter hus och järnframställning. Fornlämningar i närområdet bekräftar denna bild.

Undersökningen har visat att platsen varit intensivt utnyttjad under yngre järnåldern. Vidare kan den bidra till kunskapen om Bolmsös roll under yngre järnålder. Framtida exploateringar på platsen bör utföras under antikvarisk kontroll.

REFERENSER

- Artelius, T. & Streiffert, J. 1980. *Bolmsö –centralort? Ett försök att lokalisera centralorter i Finnveden under yngre järnålder*. Opublicerad C-uppsats i arkeologi, Göteborgs universitet.
- Englund, L-E. 2002. Slaggyfynd vid Bolmsö kyrka. Okulär klassificering. Bolmsö socken, Småland. Riksantikvarieämbetet. *Geoarkeologiskt Laboratorium Analyserapport nr 7-2002*.
- Hansson, M. 1994. *Dokumentation av grundmur. Bolmsö gamla kyrka. Bolmsö sn, Kronobergs län*. Smålands museum 1994.
- Hansson, M. 1999. Från renjägare till viking. En arkeologisk historia om södra Småland. I: Johansson, L. (red) *Landen kring sjöarna. En historia om Kronobergs län i mångtusenårigt perspektiv. Kronobergsboken 1999-2000*.
- Hansson, M. 2000. Visingsö och Bolmsö – öar i fokus. I: Niklasson, P. (red) *Visingsöartiklar. Tolv artiklar om Visingsö från bronsålder till medeltid. Jönköpings läns museum rapport nr 42*.
- Kihlstedt, B. 2000. Odensjö. Arkeologisk utredning. *Smålands museum rapport 2000:10*.
- Lidén, O. 1943. Småländsk stenålder. I: Bock, S. (red) *En bok om Småland*. Stockholm.
- Palmgren, L.F. 1880. Minnen från stenåldern i Småland, på Svenska Fornminnesföreningens bekostnad undersökta åren 1874-1877. (I) *Svenska Fornminnesföreningens tidskrift. Stockholm. 1880*.
- Rubensson, L. 2000. Det småländska blästbruket och de arkeologiska spåren. I: Larsson, L-O & Rubensson, L. *Från blästbruk till bruksdöd. Småländsk järnhantering under 1000 år: II*. Stockholm.
- Taffinder, J. 1982. *The stone age in southern Småland. A presentation of the existing assemblages with special consideration of their Mesolithic components*. Uppsats för C/20 poäng Arkeologi, särskilt nordeuropeisk. Uppsala. VT 1982.
- Wranning, P. 1997. Leregård. Förromerska boplatslämningar med spår av järnhantering. *Arkeologiska rapporter från Hallands läns museer 1997:5*.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Smålands museums dnr:	110-351/01
Länsstyrelsens dnr:	220-3742-01
Uppdragsgivare:	Berga kyrkliga samfällighet
Län:	Kronoberg
Kommun:	Ljungby
Socken:	Bolmsö
Fastighet:	Bolmsö 2:2
Topografiska kartan:	5d SV
Ekonomiska kartan:	5D 4e Bolmsö
RAÄ nr:	207
Koordinater:	X 6322050 Y 1373500
Typ av exploatering:	Iordningställande av parkeringsplats
Typ av undersökning:	Efterundersökning
Ansvarig institution:	Smålands museum
Personal:	Michel Guinard, Martin Hansson, Åsa Jönsson, Britta Kihlstedt och Lena Wilander.
Fältarbete utfört:	2001 06 01

Dokumentationen kring ärendet förvaras i Smålands museums kulturmiljöavdelnings arkiv.

BILAGOR

BILAGA 1. Anläggningslista

Anl. nr	Typ	Storlek diam. (m)	Djup (m)	Fyllning	Tolkning/kontext	Anmärkning
1	Stolphål	0,8	0,1		Stolphål, stenskott	Recent anl.
2	Stolphål				Stolphål, stenskott	Recent anl. Ej grävd
3	Stolphål	0,24	0,13	Brungrå, sotig flammig sand med inslag av träkol. Enstaka stenar, ej tydlig skoning.	Stolphål, ev. stenskott	
4	Stolphål	0,24	0,12	Svart, sotig, flammig sand.	Stolphål?	
5	Stolphål	0,45	0,28	Svartbrun, mycket sotig sand. Skärvig och/eller skörbränd sten.	Stenskott stolphål	Fynd: Bränd lera
6	Stolphål	0,24	0,26	Brun sand med inslag av kol. Flammig mot botten.	Stolphål	
7	Stolphål	0,2	0,15	Svart, sotig och flammig sand.	Stenskott stolphål	
8	Stolphål	0,2	0,2	Brungrå humös sand. Inslag av kol.	Stolphål med nedgrävning	Nedgrävningens fyllning: Gulbrun sand
9	Stolphål	0,22	0,12	Brun humös sand.	Stolphål	
10	Stolphål	0,23	0,21	Brun humös sand.	Stolphål	
11	Stolphål	0,36	0,3	Brun humös sand. Enstaka sotfläckar. Sten	Stenskott stolphål	
12	Stolphål	0,19	0,08	Mörkbrun, något sotig sand.	Stolphål	
13	Stolphål	0,26	0,18	Mörkbrun, något grusig sand. Enstaka kolfragment.	Stolphål	Kolprov
14	Stolphål	0,30	0,26	Mörkbrun, sotig sand med inslag av kol. Skärvig sten.	Stenskott stolphål	
15	Stolphål	0,26	0,14	Mörkbrun, flammig sand. Diffus avgränsning i nedre delen.	Stolphål	
16	Stolphål	0,26	0,23	Mörkt gråbrun, något sotig sand.	Stolphål med nedgrävning	Nedgrävningens fyllning: Brungul flammig sand. Otydlig avgränsning
17	Stolphål	0,24	0,21	Brun humös sand.	Stolphål	
18	Stolphål	0,18	0,12	Brun sand, enstaka kol.	Stolphål	Anl. avgränsning är något otydlig
19	Grop?	1,5	0,28	1. Brungul, sotig och flammig sand. Kol. 2. Brun, kraftigt sotig sand, något grus och mindre sten. Kol. 3. Gråbrun, ngt sotig sand.	Grop/nedgrävning. Recent?	Kolprov
20	Stolphål	0,2	0,22	Brun humös sand.	Stolphål	
21						Utgår
22	Stolphål	0,2	0,24	Mörkbrun humös sand.	Stolphål	
23	Stolphål	0,17	0,17	Brun humös sand. Diffus avgränsning.	Stolphål	
24	Stolphål	0,12	0,27	Brun något sotig sand. Mer sot i nedre halvan.	Stolp/pinnhål	
25	Stolphål?					Ej grävd
26						Utgår
27						Utgår
28	Pinnhål	0,1	0,15	Brun humös sand.	Pinn/störhål	
29	Pinnhål					Ej grävd
30						Utgår

31	Grop	0,11	0,16	Brun humös sand.	Stolphål?	
32	Stolphål	0,3	0,24	Gråbrun flammig sand.	Stolphål, recent	
33						Utgår
34	Stolphål	0,62	0,35	1. Brun sand med enstaka kolfragment. 2. som 1, dock något mörkare. Ev. eget stolphål.	Stolphål (ev. x 2)	
35						Utgår
36	Pinnhål	0,12	0,17	Brun humös sand, flammig i nedre delen.	Stör/pinnhål	
37	Stolphål	0,34	0,34	Brun humös sand flammig i nedre delen.	Stolphål	
38	Stolphål	0,24	0,28	Brun humös sand.	Stolphål	
39	Stolphål?					Ej ritad
40	Grop?	0,56	0,47	1. Brun humös sand. 2. Brun flammig humös sand.	Grop. Alt. två st. stolphål	
41	Stolphål	0,46	0,24	1. Gråbrun sand. 2. Brungul flammig sand.	Stolphål med nedgrävning	
42	Stolphål	0,44	0,32	Mörkbrun något sotig sand.	Stolphål	
43	Stolphål	0,23	0,25	Mörkbrun sand, ngt flammiga kanter.	Stolphål	Ev. ritad som A41. Kolprov
44	Grop	1,8	0,24	1. Rödbrun humös sand. Kol. 2. Grårödbrun humös sand. Kol.	Grop/nedgrävning	Kolprov. Taget i fyllning 1.
45						Utgår
46	Stolphål	0,28	0,26	Brun humös sand.	Stolphål	
47	Stolphål	0,38 x 0,3	0,24	Brun humös sand. Kol.	Stolphål	Kolprov
48	Stolphål	0,3 x 0,25	0,24	Ljusbrun humös sand. Kol.	Stolphål	Kolprov
49	Stolphål	0,24	0,27	Brun humös sand.	Stolphål	
50	Stolphål	0,29	0,25	Brun sotig humös sand. Skörbränd sten.	Stenskott stolphål	Störd av djurgång
51	Stolphål	0,42	0,32	Brun humös sand. Sten.	Stenskott stolphål	Kolprov, makroprov. Fynd: Brända ben
52	Stolphål	0,23	0,15	Gulbrun flammig humös sand.	Stolphål	
53	Stolphål	0,42	0,13	Rödbrun sand med enstaka kolfragment.	Stolphålsbotten	Kolprov
54	Stolphål	0,32	0,16	Brun humös sand.	Stenskott stolphål	
55	Pinnhål	0,14	0,07	Brun humös sand.	Pinnhål	
56	Stolphål	0,33	0,3	Brun humös sand. Sten	Stenskott stolphål	
57	Stolphål	0,23	0,12	Brungul flammig humös sand. Sten.	Stenskott stolphål	Fynd: Slagg
58	Grop	0,51	0,1	Brun humös sand. Enstaka skörbränd sten. Kol.	Grop/nedgrävning	Kolprov
59	Stolphål?	0,7 x 0,4	0,26	Mörkbrun sand med kolfragment.	Stolphål?	Fyllningen ev. något omrörd
60a	Grop	0,7 x 0,5	0,3	Mörkbrun sotig sand.	Grop	Stolphål i gropen (A60b) Fynd: Slagg, järn, bränd lera
60b	Stolphål	0,18	0,26	Svartbrun sotig sand.	Stolphål	Se A60a
61	Grop?	0,48	0,1	Mörkbrun grusig sand. Kolfragment och bränd lera	Grop? Möjligen nedtryckt, omrört kulturlager	
62	Grop	0,84	0,43	Svart lerig mylla. Omrörd. Klumpar av gulröd obränd lera, kol och skörbränd sten.	Grop, oklar funktion	Fynd: Obränd lera (ej tillvarataget)
63	Stolphål	0,56	0,3	Brunsvart mylla med träkolsfragment och skörbränd sten.	Stenskott stolphål. Ev. recent, fönsterglas ytligt i fyllningen	

64	Stolphål	0,36 x 0,3	0,2	Mörkbrun sand. Kolfragment.	Stolphål	
65	Stolphål?	0,3	0,15	Mörkbrun sand. Kolfragment.	Stolphål?	Kolprov
66						Utgår
67	Stolphål?	0,34	0,14	Mörkbrun sand. Kolfragment.	Stolphål?	
68	Stolphål?	0,28	0,13	Ljust gråbrun sand.	Stolphål?	
69	Stolphål	0,44 x 0,29	0,2	Brun sand. Sten	Stolphål. Troligen recent	
70	Stolphål	0,28	0,12	Grå sand.	Stolphål? Troligen recent	
71	Stolphål	0,44	0,28	Rödbrun sand med inslag av kol. Mest kol i övre delen av anläggningen.	Stolphål med nedgrävd kant	Kolprov
72	Grop	2,0	0,4	Brungul sand med inslag av stora kolbitar.	Grop	Kolprov
73a						Utgår
73b	Stolphål?	0,4	0,2	Brungul flammig sand med diffus avgränsning.	Stolphål?	
74	Stolphål	0,23	0,28	Brun sand med enstaka kolfragment.	Stolphål	Fynd: Bränd lera
75						Ej grävd
76	Pinnhål	0,1	0,06	Brun sand med inslag av träkol.	Pinn/störhål	
77	Stolphål?	0,24	0,12	Brun sand med enstaka kolfragment.	Stolphål?	
78	Grop	1,05	0,3	Brun humös sand. Kol och enstaka skärvstenar.	Grop	Kolprov
79	Stolphål	0,28	0,12	Brun humös sand.	Stolphål	
80	Pinnhål	0,14	0,22	Mörkbrun något sotig sand	Pinnhål/störhål	
81	Stolphål?	0,42	0,48	Mörkbrun-brunsvart, ställvis kraftigt sotig sand.	Stolphål med nedgrävning	Eldpåverkat?
82	Stolphål	0,2	0,14	Mörkbrun sand med ett fåtal kolfragment.	Stolphål	Kolprov
83	Stolphål	0,2	0,2	Mörkbrun sand med ett fåtal kolfragment. Mot botten - sot.	Stolphål	Kolprov
84	Grop?	0,5	0,19	Brun sand.	Grop/stolphål?	
85						Utgår
100	Stolphål	0,36	0,24	Brungul flammig grusig sand.	Stolphål	
101	Grop?	0,4	0,16	Brun flammig sand.	Grop? Omrörd fyllning. Möjligen recent	Fynd: Bränd lera
102	Stolphål	0,24	0,14	Gråbrun sand.	Stolphål	
103	Grop	0,8 x 0,4	0,26	1. Brun sand 2. Svartbrun sand med kolfragment. Enstaka skörbrända stenar.	Grop	Fynd: Keramik, bränd lera Kolprov
104	Grop?	0,55 x 0,5	0,1	Brun sand.	Tveksam anläggning	
105	Grop	0,84	0,5	1. Mörkbrun sand. Kolfragment. 2. Gråbrun sand. 3. Ljusgrå flammig sand.	Grop	Anl. är störd i västra delen, vid schaktningen
106	Stolphål	0,23	0,2	Brun humös sand.	Stolphål. Möjligen stenskott	Kolprov
107	Stolphål	0,2	0,2	Brun flammig humös sand. Skörbränd sten.	Stenskott stolphål	
108	Stolphål	0,2	0,18	Brunrödgrå humös sand.	Stolphål	
109	Stolphål	0,2	0,08	Brun humös sand. Sten	Stolphål	Stolphålet troligtvis djupare. Området vid anl. var djupt schaktad
110	Stolphål	0,31	0,12	Brun humös sand.	Stolphål	
111	Stolphål	0,23	0,38	Brunrödgrå humös sand.	Stolphål	Kolprov

112	Stolphål	0,26	0,2	Brun humös sand.	Stolphål	
113	Stolphål	0,26	0,3	Mörkbrun humös sand.	Stolphål	Kolprov
114	Stolphål	0,26	0,4	Brunröd humös sand.	Stolphål	
115	Stolphål	0,28	0,12	Brun humös sand.	Stolphål	
116	Stolphål	0,23	0,1	Brun humös sand och sten.	Stolphål, stenskott?	
117	Stolphål	0,25	0,23	Brungulgrå humös sand.	Stolphål	Fyllningen är mycket urlakad
118	Stolphål	0,23	0,2	Brungulgrå humös sand.	Stolphål	Fyllningen är mycket urlakad
119	Grop	5,1	0,62	1. Brun, humös sand. 2. Svartbrun sotig/humös sand med mycket kol och sot. 3. Brungul humös sand. Urlakningslager?	Grop. Använd i samband med järnframställning. Exakt funktion-oklar	Fynd: Slagg, bränd lera, brända ben, järn och ett bryne. Kolprov, makroprov. Anl. fortsätter under vägbanken, ca 1-1,5 m
120	Stolphål	0,34	0,33	Brun humös sand och skörbränd sten.	Stenskott stolphål	Anl. överlappar delvis A56
121	Grop	0,42	0,22	Mörkt rödbrun humös sand, något grå. Kolfragment.	Grop	
122	Grop	1,05 x 0,4	0,26	Rödbrun humös sand.	Grop/nedgrävning	Kolprov
123	Stolphål	0,22	0,12	Brun flammig humös sand.	Stolphål	
124	Stolphål	0,2	0,13	Brun flammig humös sand.	Stolphål	
125	Stolphål	0,33	0,23	Gulbrun humös sand.	Stolphål	
126	Stolphål?	Ca 0,36	Ca 0,32	Brun humös sand. Sten.	Stolphål i väggränna?	Fynd: Ugnfragment och slagg

BILAGA 2.
 Fyndlista.

<i>Fynd nr</i>	<i>Anl. nr</i>	<i>Ruta</i>	<i>Sakord</i>	<i>Antal</i>	<i>Vikt (g)</i>	<i>Anmärkning</i>
1	5		Slagg	1	3,9	
2	19		Slagg	2	233,1	Fragment av ugnsvägg
3	51		Ben	2	0,3	Brända ben
4	57		Slagg	1	0,4	
5	60		Bränd lera	7	10,9	
6	60		Slagg	4	13,4	
7	60		Järn	2	38,5	
8	74		Bränd lera	21	39,3	
9	101		Bränd lera	1	7,4	Fragment av ugnsvägg
10	103		Keramik	1	3,1	
11	103		Bränd lera	2	4,8	
12	105		Bränd lera	1	2,7	
13	106		Bränd lera	1	1,3	
14	119	1	Bränd lera	7	20,7	Stick 1.
15	119	1	Slagg	17	185,5	Stick 1.
16	119	1	Järn	3	16,0	Stick 1.
17	119	1	Slagg	12	524,6	Stick 2.
18	119	1	Bränd lera	1	1,5	Stick 2.
19	119	1	Ben	1	0,3	Stick 2. Bränt ben.
20	119	1	Slagg	5	55,7	Stick 3.
21	119	2	Slagg	3	273,5	Stick 1.
22	119	2	Bränd lera	1	5,0	Stick 1.
23	119	2	Ben	2	0,3	Stick 2.
24	119	2	Slagg	2	23,8	Stick 2.
25	119	2	Bränd lera	4	34,1	Stick 2.
26	119	2	Ben	3	0,7	Stick 3. Brända ben
27	119	2	Bränd lera	1	4,9	Stick 3. Fragment av ugnsvägg
28	119	2	Slagg	5	92,0	Stick 3.
29	119	2	Slagg	2	6,7	Stick 4.
30	119	2	Bränd lera	4	0,3	Stick 4.
31	119	2	Ben	1	0,1	Stick 4.
32	119	2	Slagg	1	14,8	Bottenlager
33	119	3	Slagg	5	79,1	Stick 1.
34	119	3	Slagg	1	4,7	Stick 2.
35	119	3	Bränd lera	3	10,3	Stick 2. Fragment av ugnsvägg
36	119	3	Ben	5	0,6	Stick 2. Brända ben
37	119	3	Bränd lera	1	0,6	Stick 3.
38	119	3	Slagg	1	30,3	Stick 3.
39	119	3	Bränd lera	1	0,3	Stick 4.
40	119	3	Ben	2	0,3	Stick 4. Brända ben
41	119	3	Slagg	1	3,8	Stick 4.
42	119	3	Slagg	1	129,3	Bottenlager
43	119	3	Bryne	1	153,0	Stick 4.
44	119	4	Bränd lera	3	8,7	Stick 1. Fragment av ugnsvägg
45	119	5	Bränd lera	1	2,1	Stick 1.
46	119	5	Slagg	1	3,8	Stick 1.
47	119	5	Ben	2	2,0	Stick 1.
48	126		Slagg	3	1,3	
49	126		Slagg	1	1485,0	Bottenskälla, alt. ugnsbotten
50	13		Kolprov		0,3	
51	82		Kolprov		0,3	
52	19		Kolprov		9,8	
53	53		Kolprov		0,2	
54	74		Kolprov		0,3	
55	38		Kolprov		0,1	

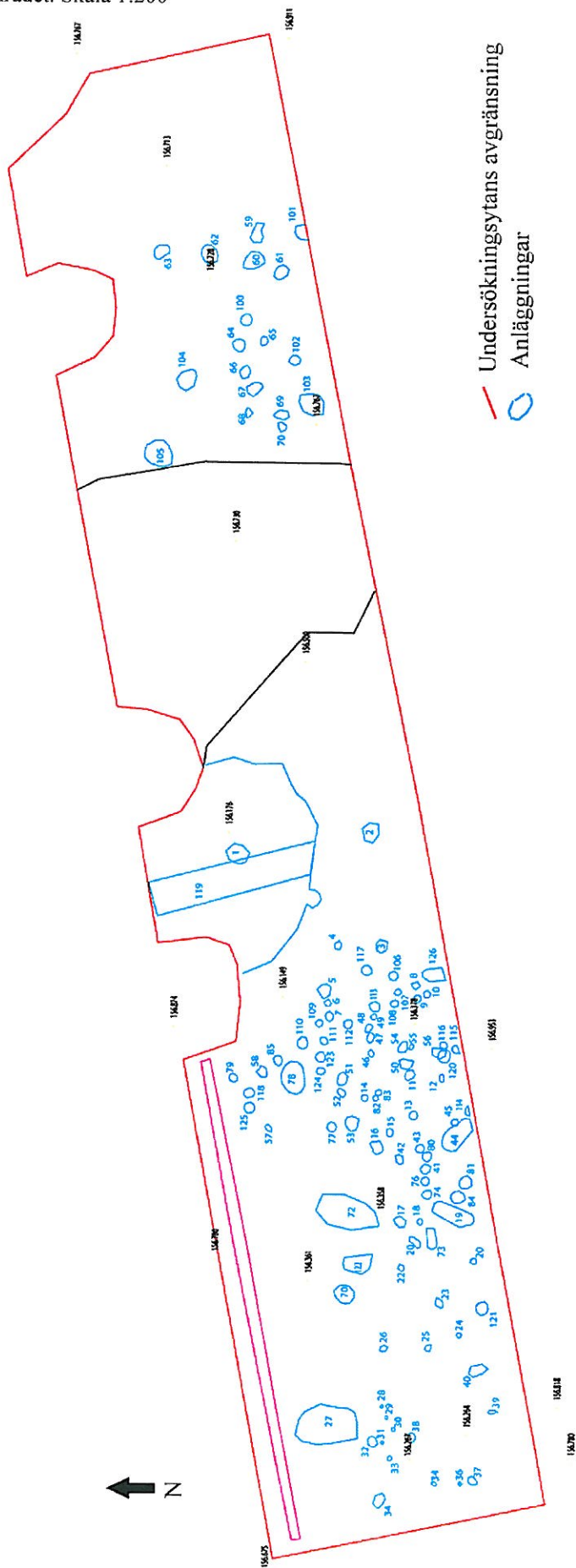
56	71		Kolprov		0,1	
57	59		Kolprov		0,3	
58	63:b		Kolprov		8,3	
59	60		Kolprov		2,8	
60	126		Kolprov		0,4	
61	105		Kolprov		4,8	
62	78		Kolprov		2,4	
63	51		Kolprov		0,1	
64	114		Kolprov		0,4	
65	122		Kolprov		2,4	
66	11		Kolprov		0,3	
67	44		Kolprov		0,1	
68	103		Kolprov		1,2	
69	41		Kolprov		0,1	
70	47		Kolprov		0,3	
71	14		Kolprov		0,1	
72	77		Kolprov		0,1	
73	5		Kolprov		0,1	
74	106		Kolprov		0,2	
75	111		Kolprov		0,2	
76	113		Kolprov		1,0	
77	119		Kolprov		0,9	
78	48		Kolprov		0,4	
79	72		Kolprov		0,3	
80	65		Kolprov		0,2	
81	34		Kolprov		0,1	
82	6		Kolprov		0,1	
83	119		Slagg		0,6	Från makroprov
84	119		Kolprov		1,3	Från makroprov
85	119		Hasselnötsskal		0,3	Från makroprov. Hasselnötsskal el. skal från ekollon
86	51		Sädeskorn		0,1	19 st. brända sädeskorn

BILAGA 3.

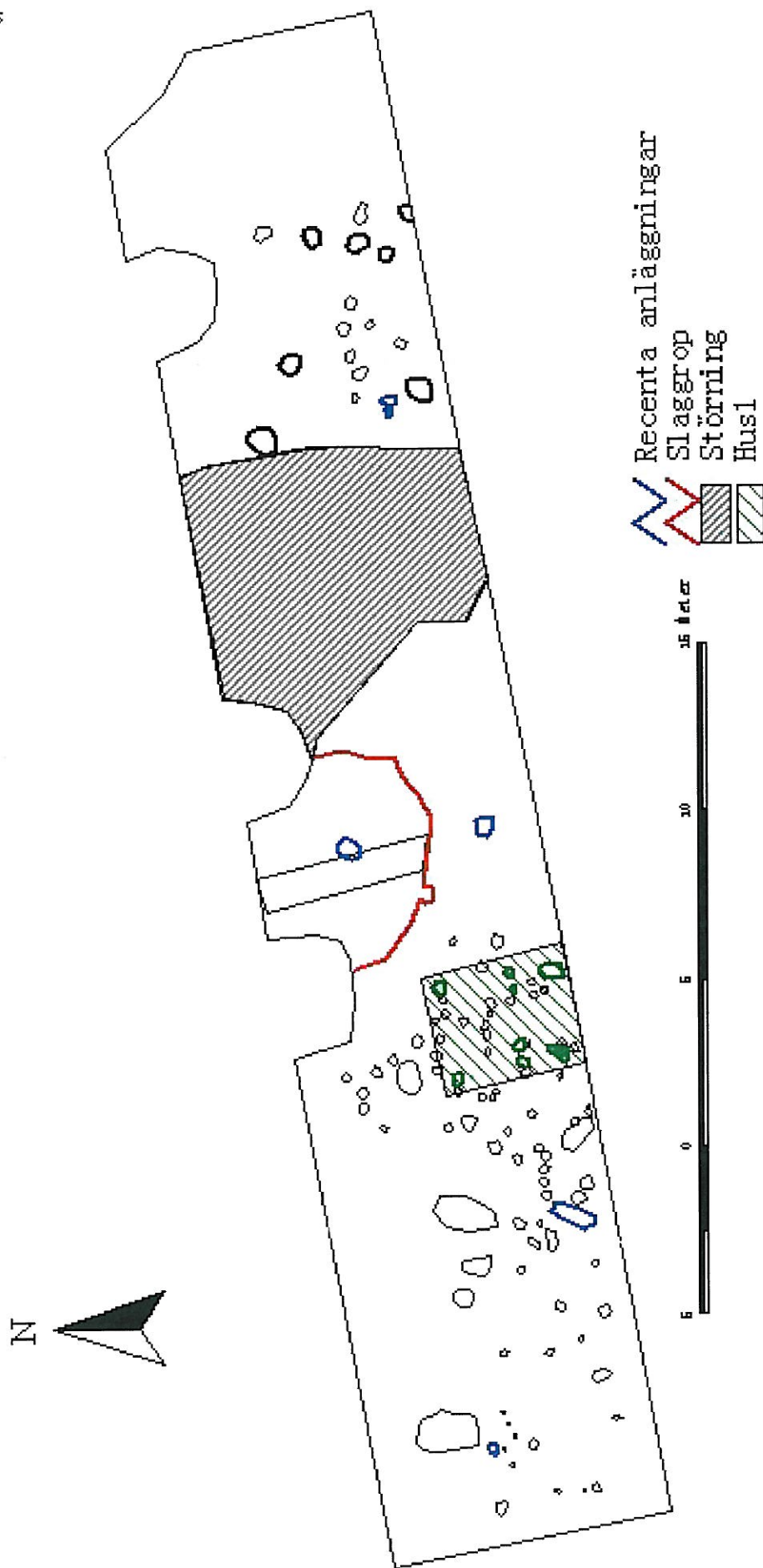
Fullständig tabell över resultatet från vedartsanalysen.

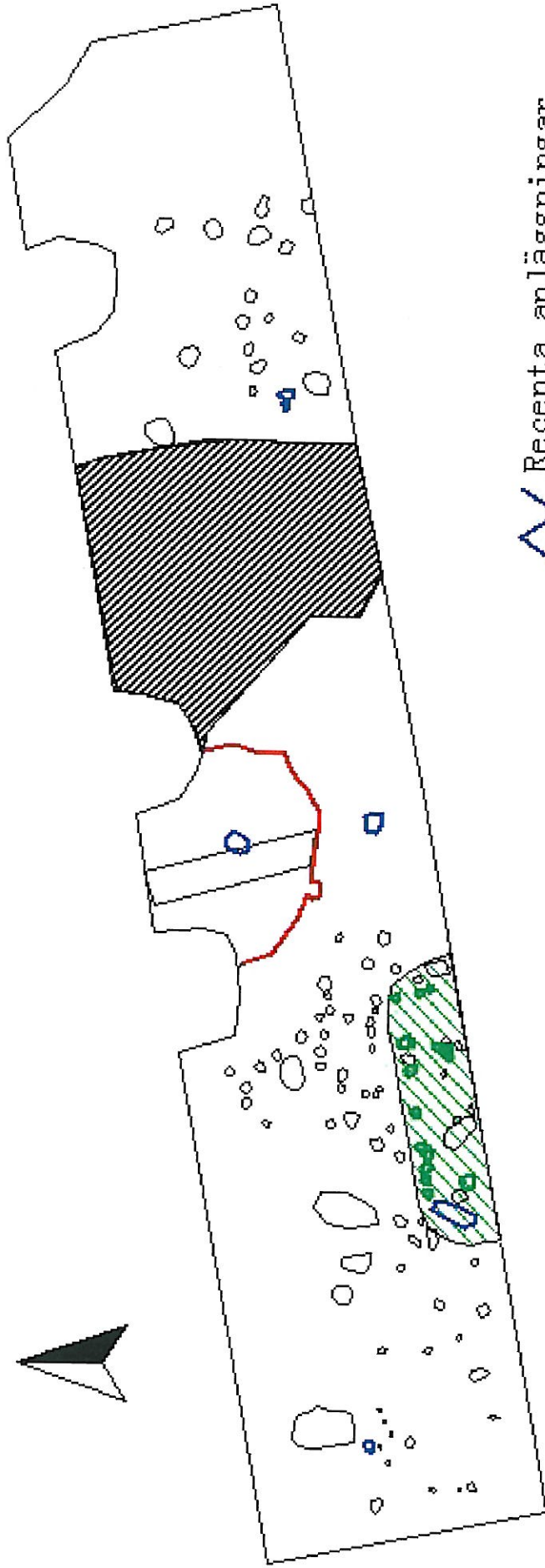
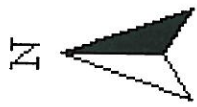
Anl. nr	Fynd nr	Anl. typ	Prov mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C- datering	Övrigt
5	73	Stolphål	<0.1g	<0.1 g 1 bit	1 bit Ek	Ek	
44	67	Grop/ nedgrävning	<0.1g	<0.1 g 1 bit	1 bit Bark/Näver		
51	63	Stolphål	0.1g	0.1g 2 bitar	2 bitar Ek	Ek	
74	54	Stolphål	0.1g	0.1g 7 bitar	3 bitar Björk 4 bitar Ek	Björk	
103	68	Grop	0.7g	0.4g 7 bitar	1 bit Al 5 bitar Björk 1 bit Bark/Näver	Al	
105	61	Grop	4.2g	2.8g 7 bitar	3 bitar Björk 3 bitar Ek 1 bit Hassel	Hassel	
106	74	Stolphål	0.1g	0.1g 2 bitar	2 bitar Ek	Ek	
114	64	Stolphål	0.3g	0.2g 3 bitar	3 bitar Al	Al	
119	84	Grop	1.2g	1.2g 5 bitar	5 bitar Ek	Ek	
126	60	Stolphål i väggränna	0.3g	0.3g 3 bitar	3 bitar Björk (kvist)	Björkkvist	Fyra årsringar

BILAGA 4.
Efterundersökningsområdet. Skala 1:200

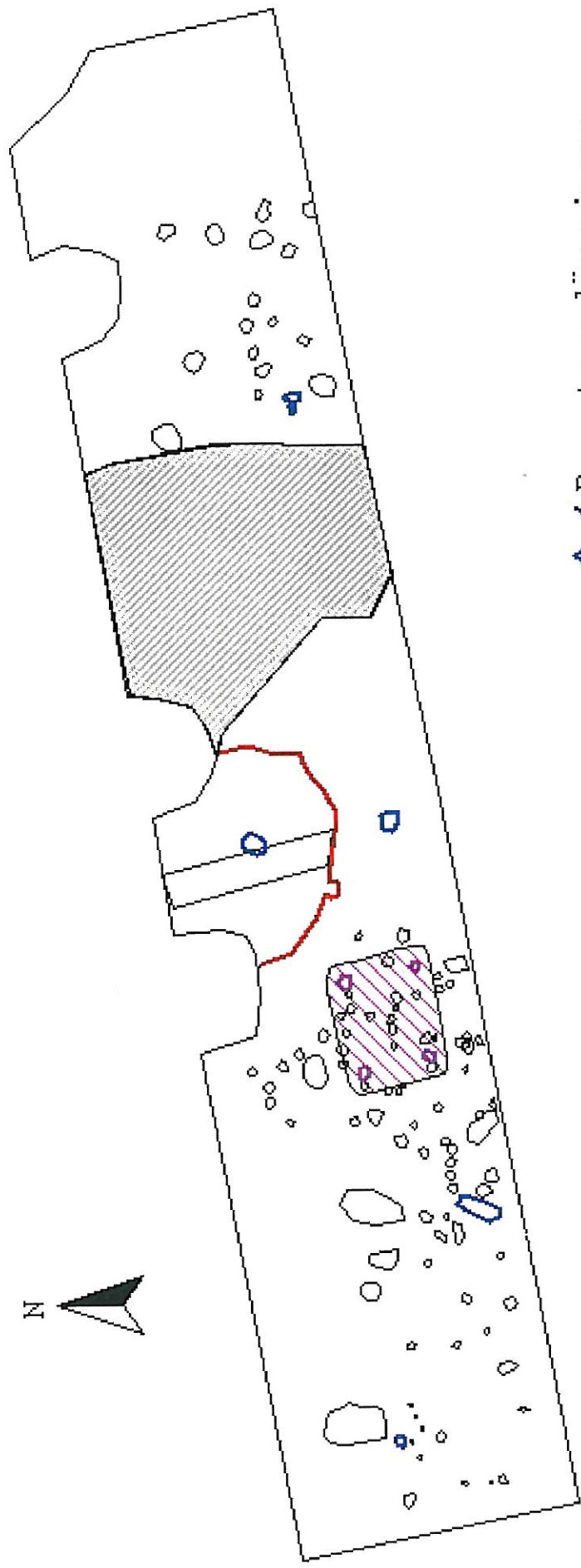
Undersökningens avgränsning
Anläggningar

Recenta anläggningar
Släggrop
Störning
Hus2

Recenta anläggningar
Slaggröp
Störning
Hus3

